

A távközlés adatbiztonságának őstörténete
(i. e. 3000 – i. sz. 1889) 135

Az informatika társadalomtörténetét ír,
Az első számítógépektől az internetig 144

Az elefánt testrészei. Az információtörténelem,
mint szemléletmód, és ami ebből következik 155

3 | AZ „INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM” KIHÍVÁSAI NYOMÁBAN

Az információtechnikától a társadalomig.
Régi jövőképek nyomában 167

Három tézis az informatikai kultúráról 177

A „szenzációs négyes”. Avagy tudások, szakmák
és tudományok az informatika körül 185

Hozzáférés és tudásvagyon-gazdálkodás.
Az információs társadalom foglalkoztatás-politikájának
szemléleti alapjairól 206

A betű és az ABC. A teleház-jelenség információtörténeti
helye és információstratégiai jelentősége 213

Jegyzetek 229

Felhasznált irodalom 253

ELŐSZÓ

NICOLAS TOTH, a magyar származású világhírű régész többek között azzal szerzett magának nevet, hogy ember-elődeink eszközkészítési és használati szokásait az egyik afrikai lelőhelyen *in vivo* tanulmányozva meggyőzően tudta igazolni a korai kőeszközök mellett talált szilánkok eredeti funkcióit. Mivel a célterületen ténylegesen előforduló kövekből maga által készített eszközökkel kezdett elhullott elefántokat és más nagyvadakat feldarabolni és feldolgozni, előbb-utóbb rá kellett jönnie minden apró fortélyra – s az általa patintott eszközök mindinkább hasonlítani kezdtek az eredetiekre. Így derült aztán fény arra, hogy a korábban eszközkészítési melléktermékeknek vélt szilánkok nagyon is fontos szerepet tölthettek be bizonyos csontok megtisztításakor, rostok átvágásakor és néhány kiegészítő munkaművelet során.

A kísérleti régészet (*experimental archeology*) e szép példája akár a mottója lehetne e kötetnek is. Ugyanis az itt összegyűjtött tanulmányok¹ talán leginkább a Toth-féle szilánkokra hasonlítanak. Érdeklődésem jó ideje három célpont felé fordult: a *történeti folyamatok információ-központú leírásához és értelmezési lehetőségeihez* szükséges fogalmi-módszertani háttér keresésekor fel kellett ismer-nem, hogy az információ-jelenség hagyományos megragadási módjai nem tudják biztosítani a társadalomelméleti vizsgálódásokhoz szükséges kiindulópontokat. S miközben az *információ* sokak által hiányolt *minőségi (kvalitatív) elméletének* – vagyis *társadalomelméletének* – interdiszciplináris hálójába gabalyodva megoldásokat keresgéltem, egyre többször botlottam bele napjaink átalakuló világának aktuális kihívásaiba, amelyek túlnyomórészt az *információs korszak társadalmának* kérdéseiként vetődtek fel és igényeltek a

technikai mellett társadalomelméleti kommentárt is. A sűrűn benőtt, sokszor beláthatatlan intellektuális ösvényeken való barangolások során egyedül a félreérthetetlenül kijelölt szerénytelen cél, ti. a fenti három kérdéskört szisztematikusan tárgyaló három nagy monográfia elkészítésének szándéka, reménye és programja, jelölte ki az utat. A vállalás persze túlméretezett, mert a diszciplína-dzsungel aljnövényszerének szintjéről kiemelkedő és látható építményekhez rendkívül széles alapozásra és óvatos tervezőmunkára van szükség – óriási a szakirodalom formájában kísértő tudományos hagyomány és mindvégig fennáll a veszély, hogy az információ-fogalmat a maguk képére formáló társtudományok saját fogalmi fundamentumuk újraépítésében tapasztalható csekély érdekeltsége nem kedvez a vállalkozásnak. Mindazonáltal már a jelenlegi „megközelítettségi szinten” is összeállíthatónak tűnik egy átfogó kép, amely kiteljesítésére – ha lesz rá erőm – egyszer majd *Az Információ Hármaskönyve* című munkában vállalkozom.

Ha ezekre az összegzőnek szánt kötetekre a megértést segítő eszközökként tekintünk, azonnal a helyükre kerülnek az alább közölt tanulmányok is, mint ennek az eszközkészítési folyamatnak a termékei. Nem melléktermékei, mint ahogy a pattintott kőszilánkok sem azok: kísérletek, módszertani megoldások részletes körüljárásai, ismerkedések tárgyakkal, reflexiók, fogalomtisztázások, problémakeresések. Noha részesei egy átfogó programnak, önálló életet élnek, és csak saját magukra tekintenek. Nem állnak össze tehát egésszé a szónak abban az értelmében, ahogyan találékony szerzők szellemi kalandozásaik itt-ott elpottyantott végtermékeit szervesen összefüggő egységként ajánlják a gyanútlan olvasónak. Szilánk-mivoltuk azonban vállalható: aki bármilyen formában valaha is érintett volt ilyesféle eszközkereső pattintásokban, az tudja, miért.

Köszönet és tisztelet Csányi Vilmosnak, Nyíri Kristófnak és Pléh Csabának, akiktől a kövek megformálásának technikai érdekében a legtöbbet tanultam, valamint az egy generációval előttük járóknak – Kardos Lajosnak és Hajnal Istvánnak.

1

AZ INFORMÁCIÓ TÁRSADALOMELMÉLETE FELÉ

Információ versus kommunikáció

A démon törölközője. Bevezető megfontolások az információ mibenlétének tisztázásához

Kvantifikálásra fel! Hogyan és mit mérjünk az információval kapcsolatban, ha egyáltalán mérhető, avagy a fűszálak dialektikája

A nyelv és az írás minimálrendszere

Pénz, idő és információ antropológiai háromszöge